

CZU:

EVOLUȚIA INSTITUȚIEI DREPTULUI LA TĂCERE ȘI NEAUTOINCRIMINARE, ASPECT COMPARAT

Vadim PRISACARI,

Procuratura Anticorupție Asistent Universitar drd. Școala Doctorală în Drept,
Științe Politice și administrative a Consorțiului instituțiilor de învățământ ASEM și USPEE

Studiul de față își propune să analizeze rațiunile care au impus și impun, în continuare, existența dreptului la tăcere. Se încearcă a se realiza nu doar o scurtă analiză istorică, din această perspectivă, dar mai ales a analiza norme juridice contemporane, de drept intern sau comparat, pentru a verifica în ce măsură rațiunile istorice consistente care au impus recunoașterea acestei garanții procesuale mai sunt sau nu de actualitate, pentru a se putea vedea care este izvorul modern care justifică și consolidează forța juridică a acestei garanții procesuale atât la nivelul procedurii penale, cât și la nivelul dreptului comparat, al unei garanții procesual-penale de prim rang, și anume dreptul la tăcere și la neautoincriminare.

Cuvinte-cheie: dreptul la tăcere și la neautoincriminare; magistrat, proces penal, organ de poliție, declarație, apărare, probă.

THE EVOLUTION OF THE INSTITUTION OF THE RIGHT TO SILENCE AND NON-INCRIMINATION, COMPARED APPEARANCE

The present study aims to analyze the reasons that have imposed and continue to impose the right to silence. It seeks not only to make a brief historical analysis from this perspective, but rather to analyze contemporary, domestic or comparative legal norms in order to verify to what extent the consistent historical considerations that required recognition of this procedural guarantee are or are not in order to be able to see what is the modern source that justifies and strengthens the legal force of this procedural guarantee both at the level of the criminal procedure and at the level of the comparative law of a first-degree criminal-law guarantee, namely the right to silence and non-incrimination.

Keywords: the right to silence and non-incrimination; magistrate, criminal trial, police body, statement, defense, probation.

Introducere: a devenit acum lăxionic faptul că prezumția nevinovăției însoțită de dreptul la tăcere și la neautoincriminare nu este nici creația legiuitorilor europeni, și cu atât mai mult al celui național, sistemul de „common law”, pe care detaliat ne vom referi în următoarele paragrafe, a fost cel dintâi carea consacrată această garanție procesual penală și, mai mult, tot el i-a adus recunoașterea acestuia recunoașterea internațională și importanța de care se bucură astăzi, ca efect al celebrei cauze soluționate de Curtea Supremă SUA, Miranda c. Arizonei [1], decizie care a ajuns să influențeze, în mod direct, aspectul procedurilor penale din cele mai importante sisteme de drept europene și nu numai.

Regula fundamentală instituită de Miranda este, succint, următoarea: pentru a putea folosi,

ca probă, declarațiile date de către o persoană privată de libertate, indiferent că sunt autoincriminatoare sau nu, trebuie făcută cu proba utilizării unor garanții procedurale care dau efectivitate dreptului la tăcere și la neautoincriminare, precum și dreptul la apărare, și care constau tocmai în avertizarea suspectului ori acuzatului cu privire la dreptul de a păstra tăcerea, la faptul că orice declarație dată va putea fi folosită împotriva declarantului la procesul său și la posibilitatea de a avea un avocat prezent în timpul interogării, fie el ales sau desemnat din oficiu. [2 p.15]

Scopul lucrării. Prezenta lucrare încearcă a pune laolaltă clasicul și modernul instituției prezumției de nevinovăție, evoluția sa de la origini și până în perioada contemporană.

Metode aplicate și materiale utilizate. Metodele aplicate în

acest studiu sunt: analiza, sinteza, comparația, investigația științifică.

Cercetare. până însă ca dimensiunea actuală a dreptului la tăcere, să îmbrace această formă modernă, el a avut de parcurs un drum istoric destul de anevoios, trecând mai multe tipuri de procese care nu erau deloc în favoarea celui aflat sub acuzare.

Trebuie spus și că, paralel cu dezvoltarea, în Anglia, a acestui sistem de justiție acuzatorială, pe continentul european lucrurile se creionau pe o manieră radical diferită. Astfel, la începutul justiției feudale exista un sistem al probelor iraționale, considerându-se că justiția divină va interveni pentru a-l absolvi pe nevinovat și a-l dezvălui pe cel vinovat, acuzatul fiind obligat să-și dovedească nevinovăția, probele fiind impuse și variind de la jurământul expiator, susținut de cojurați, la duelul

judiciar ori supunerea sa ordaliilor, rezultatul acestor probe având putere obligatorie pentru judecător. [3 p.4]

Pe măsura dezvoltării fenomenelor de erezie pe continent, fenomene care riscau să pună în pericol ordinea religioasă creștină a Evului Mediu. În anul 1163, la Conciliul ecumenic de la Tours se stabilește o procedură de anchetă ecleziastică, care pune în mișcare mașina represivă a modelului religios-inchizitorial, pentru identificarea ereticilor.[4 p.27]

Urmarea reformelor papei Inocențiu III-lea, instituite cu ocazia celui de al patrulea Conciliu ecumenic de la Lateran, din 1215 (în același an în care se adoptase Magna Carta), prin care s-a interzis participarea clericilor la ordalii (care erau principalul instrument al vremii pentru stabilirea adevărului și vinovăției părților), sistemul probelor raționale este abandonat progresiv - subzistând, temporar, doar duelul judiciar - și, în schimb, s-a dezvoltat, după modelul dreptului roman de secolul III-lea, un sistem de justiție inchizitorială, care impunea ca urmărirea și judecarea infracțiunilor să se realizeze din oficiu, și nu la inițiativa privată a cetățenilor (apreciindu-se că exista un interes public și nu doar unul privat pentru sancționarea acestor fapte), fiind, în același timp, centrat pe ideea privilegierii probelor legale, sistem administrat inițial de instanțe ecleziastice, al căror scop era, inițial, reprimarea exceselor membrilor clerului și eliminarea ereziei.[5 p.5]

Ulterior, acest sistem a fost asumat de către autoritățile regale de pe continent, în virtutea sprijinului puternic pe care acestea îl dădeau bisericii, nu doar recunoscând dreptul episcopului la cercetarea și judecarea ereticilor, darasumând, chiar, aplicarea pedepselor în baza acestor procese, pentru ca, mai apoi, instanțele ordinare de pe continent să preia această procedură - care

va deveni, în scurt timp, dreptul comun - și care se dovedea a fi și un bun instrument de consolidarea puterii regale [4 p. 27, 32-33, 36.] judecătoria erau delegați ai puterii centrale, și nu aleși de către părți, și nu aveau, în acest sistem, rol de simpli arbitri, ci aveau obligația de a lămuri cauza sub toate aspectele, iar instrucția penală revenea unor magistrali specializați, fiind scrisă, secretă și necontradictorie. Caracterul necontradictoriu însuși era de natură determina acuzatul să vorbească, câtă vreme acesta, neavând cunoștință despre materialul probatorial cauzei și despre acuzațiile formulate împotriva sa decât în faza de judecată, privat fiind de asistența unui avocat, era nevoit să argumenteze poziția sa procesuală, oferind explicații cât mai convingătoare asupra stării de fapt, în speranța exonerării de la răspunderea penală.[4 p.53]

În locul ordaliilor, ca mijloc infailibil de stabilirea adevărului, se cerea ca orice condamnare să fie întemeiată pe un probatoriu complet, existând trei categorii de probe: probe pline, probe semi-pline și probe imperfecte, [3 p.7] regina probelor fiind mărturisirea judiciară, câtă vreme aceasta era și o probă mult mai facilă decât obținerea declarațiilor a doi martori oculari (existând, evident, cauze în care această probă nici nu putea fi administrată, din cauza împrejurării comiterii faptei). Deasemenea, mărturisirea era preferată și pentru că dădea autenticitate acuzației și înlătura spectrul erorii judiciare, pentru obținerea mărturisirii folosindu-se jurământul, interogatoriul și sancționarea refuzului de a răspunde, toate trei aspecte care negau profund orice idee de drept la tăcere.

Ca o consecință a importanței pe care mărturisirea o dobânda, tortura începea să se generalizeze în secolul XIV-lea, fiind anterior recunoscută chiar prin documente

oficiale - închisoarea devenind locul unde se realiza actul esențial al aflării adevărului - interogarea acuzatului.

Cercetarea ereticilor începea prin îndemnarea la mărturisire, însoțită de promisiunea indulgenței; mai mult, persoanele acuzate erau obligate să jure că vor spune adevărul, fără să cunoască acuzațiile care li se aduceau sau probele pe care se întemeiau acestea, oferind răspunsuri la întrebările subtile formulate de judecători abili, în virtutea jurământului depus, fără a cunoaște, de multe ori, scopul întrebărilor sau efectul răspunsurilor date în caz de refuz, acestea erau condamnate, fiind *ipso facto* găsite vinovate, refuzul lor de a jura, după trei solicitări succesive având, așadar, valoarea juridică a unei recunoașteri, întreaga procedură având o incompatibilitate intrinsecă cu orice refuz de a răspunde.

Pe de altă parte, odată cu depunerea jurământului, aceste persoane se găseau în fața unei crude opțiuni, de a se autoincrimina sau de a comite sperjur, ceea ce atrăgea, în plan religios, osînda veșnică. Mai mult, obligarea lor la a depune jurământ înainte de ascultare era, în sine. Un aspect ilogic, cerând o garanție a bunei-credințe din partea unui posibil infractor care își risca chiar viața prin răspunsurile date, astfel ca nu e nici o surpriză că mulția cuzați își urmau instinctul de supraviețuire, protejîndu-și apărarea procesuală în dauna sincerității care se aștepta de la ei.

Interogatoriul însuși avea singurul scop de a devoala explicațiile acuzatului și de a obține recunoașterea comiterii faptei, în condițiile în care anterior, persoana în cauză nu putea aduce probe ale nevinovăției sale [4 p.35].

În perioada următoare se va realiza o perfecționare a procedurii represive, erezia ajungînd să fie considerată o crimă contra statului sau de trădare, ceea ce

autoriza aplicarea pedepsei cu moartea, într-un context social în care opinia publică era favorabilă manifestărilor autoritare, iar persoana umană nu era văzută ca titulară a unor drepturi naturale, ci, dimpotrivă, ca un păcătos care trebuia să lupte pentru salvarea sufletului de la osânda veșnică.

Anglia a urmat însă în secolele următoare cuceririi normande, pe fondul rezistenței față de Biserica Catolică, a relațiilor fluctuante stabilite cu aceasta și al influenței pe care monarhia britanică o exercita asupra Bisericii engleze, sistemul de justiție penală având, de regulă, doar asemănări punctuale cu ceea ce se întâmpla pe continent, de principiu putându-se afirma că a fost îmbrățișat un sistem al probelor morale, în care jurații dau verdictul, în unanimitate, potrivit intimei lor convingeri și nu urmând canoane probatorii predeterminate.

Cu toate acestea, și în Anglia au apărut instanțe ecleziastice, care coexistau cu cele seculare, dar funcționau pe baza *ius commune*, o mixtură de drept roman și de drept canonic; unul dintre principiile lui *ius commune* era tocmai regula potrivit căreia nimeni nu putea fi constrâns să se autoacuze - *nemo tenetur prodere seipsum (sau nemo tenetur seipsum accusare)* [6 p.17] -, dar această regulă - care nu era menită să confere un drept la tăcere acuzatului, cât să asigure că agenții oficiali aveau bază credibilă pentru acuzația formulată - cunoștea numeroase excepții, situații în care era posibilă obligarea acuzatului la depunerea jurământului *ex officio* [7], astfel că cele două concepte au devenit antinomice.

O diminuare a protecției pe care o oferea regula *nemo tenetur* s-a resimțit în secolul XVI, când frământările politico-religioase au dus apariția unei noi instanțe ecleziastice: *the Court of High Commission*, folosea jurământul *ex officio*, și a unei instanțe seculare, *the Court of State Chamber*, care

exprima autoritatea regală în cauze de natură politică și penală, utilizând însă procedura specifică instanțelor ecleziastice inclusiv în ce privește jurământul *ex officio* - și nu pe aceea a instanțelor de *common-law* [8 p.33].

Această din urmă instanță, inițial constituită pentru a aduce în fața legii înalți oficiali statali, carear fi putut scăpa de sub autoritatea și puterea instanțelor ordinare, a devenit, treptat, foarte temută și contestată deopotrivă, îndeosebi pentru procedura folosită: Curtea lucra în secret, fără un act oficial de acuzare și fără ascultarea de martori, probele fiind prezentate în scris, iar folosirea torturii nu era deloc un caz de excepție. Mai rău, această instanță a evoluat într-un instrument politic abuzând de puterea conferită, devenind, astfel, până în perioada contemporană, simbolul procedurii secrete, abuzive și arbitrare.

Când proiectul procedural în materie penală părea să se apropie tot mai mult de varianta continentală, conflictul născut între regaliștii susținători ai lui Charles I și susținătorii parlamentului, agravat de sporirea considerabilă a puterii regelui, a condus la constrângerea acestuia în a convoca parlamentul, în anul 1641, care a dizolvat cele două instanțe recent create și a eliminat jurământul *ex officio* din procedura ecleziastică.

Ulterior acestui moment, a cărui importanță istorică este recent pusă sub semnul îndoielii [4 p.74-76], atenția s-a mutat, treptat, spre instanțele de *common law* unde, deși nu exista o obligație de a răspunde întrebărilor adresate de către instanță sau procuror, în lipsa unui avocat și față de restricțiile existente cu privire la dreptul de a propune martori în apărare, acuzatul era nevoit să asume atât o funcție defensivă, cât și una testimonială, vorbind pentru a se putea apăra [4 p.62], în contextul în care acuzarea nu era oblicată să

probeze acuzația, formulată mai presus de orice dubiu rezonabil, iar sancțiunile incidente; erau, foarte frecvent, de natură corporală sau chiar pedeapsa cu moartea.

În doctrină s-a arătat că lipsa, vreme îndelungată, a avocatului în procedura penală este tot un efect al dreptului canonic asupra jurisdicțiilor seculare. Oricum ar fi, este cert că, pentru infracțiunile grave (felonies) și cele de trădare (treason), nu se recunoștea un drept la asistență juridică, până în anul 1836 (pentru primele) și, respectiv, 1696 [4 p.68-71] (pentru secundele), în vreme ce pentru infracțiunile mai ușoare (*misdemeanors*) acest drept exista, apreciindu-se că acestea din urmă sunt infracțiuni cu caracter civil.

În perioada contemporană, este relativ unanim recunoscut că prezumția de nevinovăție și dreptul la tăcere, în dimensiunile esențiale în care este recunoscut astăzi, inclusiv de către Curtea Europeană a Drepturilor omului, dar și de către majoritatea legislațiilor. Tradițional, acest drept, se datorează sistemului de *common law* și îndeosebi jurisprudenței Curții Supreme S.U.A., această din urmă instanță, prin bogata sa jurisprudență, clarificând prin valoroase decizii multe dintre aspectele deosebit de problematice apărute în practica penală cu privire la această garanție procedurală.

Ampla practică judiciară menționată s-a întemeiat pe prevederea relativ sintetică a amendamentului Val Constituției S.U.A., care dispune: „(...) *nicio persoană nu va putea ca, într-o cauză penală, să fie obligată să depună mărturie împotriva sa (..)*” (în engleză, *nor shall be compelled in any criminal case to be witness against himself*).

Regula fundamentală instituită prin decizia Miranda este, într-o formulare scurtă, următoarea: „*acuzarea nu poate folosi declarațiile, fie ele de învinovățire*

sau de dezvinovățire, obținute ca urmare a interogării în custodia acuzatului, decât dacă dovedește utilizarea garanțiilor procedurale efective în materializarea privilegiului împotriva auto-incriminării?

Așa cum am arătat deja, aceste garanții procedurale care dau efectivitate dreptului la tăcere și la neautoincriminare constau tocmai în avertizarea suspectului cu privire la dreptul de a păstra tăcerea, la faptul că orice declarație dată va putea fi folosită împotriva declarantului la procesul său și la posibilitatea de a avea un avocat prezent, fie el ales sau desemnat din oficiu, în timpul interogării.

Cauza Miranda a produs o adevărată revoluție în modul în care era evaluată admisibilitatea declarațiilor autoincriminatorii ale suspectului ori acuzatului privat de libertate, renunțându-se la testul voluntarității, pe care aceeași instanță îl folosisese vreme îndelungată până atunci, în schimbul acestui nou sistem, care impunea cu titlu obligatoriu avertizarea prealabilă a persoanei în cauză cu privire la drepturile sale, pentru a avea astfel, garanția că declarațiile date au caracter conștient liber și voluntar [1].

Pentru SUA, unde este specific judecata juraților, aprecierea dacă mărturisirea inculpatului este falsă sau nu, este o problemă de fond al apărării, nu procedurală, deoarece jurații încep cu convingerea că confesiunile obținute de la alți participanți la proces sunt adevărate și că inculpatul este probabil vinovat. Apărătorul inculpatului trebuie să țină cont de acest fapt și încă de faptul că jurații nu au studii în domeniul dreptului și nu gândesc ca avocatul, iar ei vor să știe dacă acuzatul este nevinovat sau vinovat, nu dacă există o îndoială rezonabilă.

Doar o explicație bună despre cum în ce mod ce tehnicile de interogare și psihologice aplicate

asupra inculpatului l-au determinat să depună acele declarații care nu corespund realității, poate să convingă jurații că clientul este nevinovat. Este important pentru jurați pentru a înțelege atât presiunea psihologică plasată asupra inculpatului cât și presiunea din momentul interogatoriului [9 p.48].

În Canada, Carta canadiană a drepturilor și libertăților, [10] consacră la art.11 dreptul oricărei persoane acuzate de săvârșirea unei infracțiuni de: „a) a fi informată, fără întârziere nerezonabilă, cu privire la infracțiunea imputată; (...) c) a nu fi constrânsă să depună mărturie în procedura pornită împotriva ei cu privire la fapta; d) să fie prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi stabilită conform legii, într-o judecată publică și echitabilă, de către un tribunal imparțial”, prin urmare, singurele declarații autoincriminatorii ce pot fi folosite ca probă în procesul penal sunt acelea care au un caracter voluntar; în acest sens, dacă acuzatul alege în mod liber să vină la bară pentru a da declarație, el va dobândi calitatea de martor, va depune jurământ [10], nu va mai avea acest drept și va trebui să răspundă întrebărilor ce îi sunt adresate, dar, dacă va refuza să depună mărturie refuzul său nu va putea fi comentat de către judecător ori procuror (art.4 alin. 1 și 6 din Legea canadiană privind probele) [10].

Aceeași Cartă, la art.13, consacră dreptul la neautoincriminare îi favoriza martorului: „Un martor care depune în orice procedură are dreptul ca orice probă incriminatoare furnizată astfel să nu fie folosiți pentru a-l incrimina pe acel martor în orice altă procedură, cu excepții unele pentru mărturie mincinoasă sau pentru oferirea de probe contradictorii”.

Din acest text putem concluziona, pe drept cuvânt, că martorul beneficiază doar de o formă de imunitate, dar că nu i se permitea

refuza să răspundă la întrebări, pe motiv că s-ar autoincrimina, acest aspect rezultând expres și din art. 5 alin. 1 din Legea canadiană privind probele, care dispune expres în acest sens, adăugând și că martorul nu poate refuza a răspunde nici pe motivul că ar putea fi tras, ulterior, la răspundere civilă; conform alineatului secund al aceluiași articol din legea specială, răspunsul dat de martorul în cauză nu va putea fi folosit sau admis ca probă, împotriva sa, în nici un proces penal sau altă procedură penală ulterioară, cu excepțiile menționate și de art. 13 din Cartă.

Pe de altă parte, interpretând *per a contrario* art. 13 al Cartei, putem concluziona că martorul nu se poate prevala de acest text normativ nici dacă i se solicită informații - fie ele și autoincriminatorii - pe baza cărora se va angaja răspunderea penală a altei persoane.

Din coroborarea efectului celor două norme, observăm că se recunoaște un drept la neautoincriminare atât în procedura penală deja pornită împotriva acelei persoane, cât și înaltă procedură decât cea care o vizează, în acest din urmă caz fiindu-i oferită o imunitate de răspundere penală, pe baza acelor declarații.

Potrivit articolului 1 al acestui act, limitarea drepturilor și libertăților garantate de Cartă se poate realiza numai atunci când au un caracter rezonabil, sunt prevăzute de lege și pot fi justificate într-o societate liberă și democratică.

Ca și în cazul sistemului american, aplicarea concretă a acestor norme relativ la numeroasele probleme pe care recunoașterea acestor garanții le ridică, pentru asigurarea efectivității lor, se poate desluși doar cercetând atent deciziile instanțelor canadiene, îndeosebi ale instanței supreme.

În Anglia, reglementarea este mai amplă și ea este conținută în Police and Criminal Evidence Act 1984 2

(PACE), în forma actualizată, cea în vigoare din 2 iunie 2014. Acest act, la rândul său, are două secțiuni de interes: Code of practice C [11] (privește interogarea suspectilor de infracțiuni, dar nu de terorism) și Code of practice H (privește interogarea suspectilor de terorism). Cele două secțiuni sunt foarte cuprinzătoare având un total de 79 și, respectiv, de 71 de pagini, ceea ce reflectă, în mod cert, interesul crescut al legiuitorului englez pentru aspectele sensibile care privesc interogarea persoanelor suspectate sau acuzate de comiterea unor infracțiuni, în primele faze ale procesului penal, în contactul cu organele de poliție.

Potrivit art. 3.1, când o persoană a fost adusă la o secție de poliție în stare de arest sau este arestată la secția la care s-a prezentat în mod voluntar, organul de poliție trebuie să se asigure că persoana este informată în mod clar cu privire la infracțiunea și la motivele arestării sale, înainte de momentul interogării sale cu privire la acea infracțiune, dar și cu privire la mai multe drepturi continue ale persoanei, pe care le poate exercita pe toată durata cât se află în custodie, între care figurează și dreptul de a se consulta cu un avocat în mod privat sau de a obține consiliere juridică gratuită, dreptul de a fi informată o anumită persoană cu privire la arestarea sa sau reprezentanții diplomatici ai statului ai cărui cetățean este, ori dreptul de a consulta actele normative vizând starea de arest (este vorba despre Codes of practice).

La fel de important, persoanei în cauză i se dă o notificare scrisă [12], în care sunt reliefate mai multe aspecte, printre care și drepturile sale, inclusiv dreptul de a păstra tăcerea, dreptul de a beneficia de asistență medicală și dreptul de a avea acces la documentele și materialele esențiale pentru a putea contesta

legalitatea arestării, aducându-i-se, totodată, la cunoștință și perioada maximă pentru care poate fi ținută în arestul poliției fără a fi acuzată în mod oficial, momentul la, care se va realiza reexaminarea stării de arest și când trebuie pusă în libertate (art. 3.2 din pace Code C). Persoanei private de libertate trebuie să i se dea posibilitatea de a citi notificarea și i se va cere să semneze în registru pentru primirea ei (art. 3.2.A).

Merită menționat și faptul că ofițerul care primește persoana în custodie și care are obligația de a consemna aspectele vizând motivele arestării sale nu poate solicita comentariile persoanei arestate cu privire la motivele arestării acesteia și nici să îi adreseze întrebări cu privire implicarea acestei persoane în comiterea oricărei infracțiuni ori privitor la decizia de a fi privată de libertate sau la aspectele învederate de organul de poliție care a operat arestarea sa, aceste întrebări putând avea valoarea juridică a unei interogări, pentru care trebuie acordate garanțiile edictate de art. 11; totuși, dacă persoana arestată face comentarii cu privire la aceste aspecte, acestea vor fi consemnate în registrul de arest (art. 3.4).

Cu privire la încălcarea drepturilor menționate mai sus, se poate formula plângere, inclusiv la momentul interogatoriului, aceasta urmând a fi înaintată unui inspector de poliție (art. 3.26).

Dacă persoana reținută sau arestată arată că dorește să consulte un avocat, acest aspect va fi consemnat în registru și ea nu mai poate fi interogată, sau interogată în continuare, după caz, până la momentul când a primit consilierea juridică solicitată, cu anumite excepții expres prevăzute de art. 6.6, dar, trebuie subliniat, în cazul acestor situații de excepție, când interogarea se va realiza fără prezența unui apărător, nu doar că acest aspect este consemnat în registru, dar și că, dacă persoana în

cauză dorește să păstreze tăcerea, această manifestare nu poate fi interpretată în sens defavorabil persoanei reținute sau arestate. În schimb, dacă avocatul ales de către persoana reținută sau arestată nu poate fi contactat sau refuză a se prezenta, iar persoana în cauză a refuzat să fie asistată de către avocatul de serviciu, interogarea poate fi începută sau continuată, fără alte întârzieri, dacă un ofițer cu grad de inspector sau superior a fost de acord la aceasta, iar tăcerea persoanei reținute sau arestate poate fi interpretată și în defavoarea acesteia, conform anexei C la act (art. 6.6. lit. c din Code C).

Pentru persoanele private de libertate care nu pot comunica în mod normal cu apărătorul, din cauza unor dificultăți de vorbire, de auz sau a barierei lingvistice, se prevede obligația chemării unui interpret fără ca un polițist sau o altă persoană din personalul secției de poliție să poată fi folosit în acest scop, tocmai pentru a se asigura confidențialitatea întrevederii (art. 13.9 din Code C).

Dacă persoana reținută sau acuzată se răzgândește și arată că nu mai solicită consiliere juridică ori prezența unui avocat, interogarea poate fi începută ori continuată, însă doar în anumite condiții strict prevăzute de art. 6.6 lit. d, anume după ascultarea sa de către un polițist cu grad de inspector sau superior, cu privire la motivele pentru care s-a răzgândit, motivele indicate de către persoana în cauză fiind consemnate în scris și confirmate în scris de către acea persoană, care va indica faptul că dorește ca interogarea să continue în aceste condiții, iar polițistul cu grad de inspector sau superior să autorizeze scrisă pentru continuarea interogării, avocatul în cauză fiind înștiințat cu privire la aceste aspecte și, dacă va sosi la secția de poliție înainte de finalizarea interogării, aceasta va fi suspendată și persoana reținută ori arestată va fi informată

cu privire la sosirea apărătorului, pentru a i se permite să comunice cu aceasta, dacă dorește.

Dacă persoana reținută sau arestată revine, din nou, asupra manifestării sale de voință, de această dată pentru a beneficia de asistență juridică, interogatoriul va fi suspendat, pentru a i se permite să comunice cu un avocat.

La fel de important, dacă un avocat sosește la sediul de poliție pentru a discuta cu o anumită persoană, acea persoană va fi informată, chiar dacă ea este ascultată la acel moment, și este întrebată dacă dorește să aibă o întrevvedere cu acel avocat. Aceasta se întâmplă chiar dacă persoana în cauză nu a dorit să beneficieze de consiliere juridică ori dacă a revenit, ulterior, asupra solicitării sale, fiind de acord să fie interogată fără a beneficia de consiliere juridică. Atât prezența apărătorului la secția de poliție, cât și decizia persoanei private de libertate trebuie consemnate în registru (art. 6.15).

Dacă persoana reținută sau acuzată a solicitat prezența unui apărător, la interogarea sa avocatul va fi prezent, cu excepțiile deja arătate și în afara cazului în care comportamentul acestuia este de așa natură încât împiedică adresarea de întrebări persoanei în cauză (spre exemplu, răspunde la întrebările adresate, în numele suspectului, ori oferă acestuia răspunsuri scrise pe care să le reproducă), caz în care se procedează la consemnarea acestui aspect în procesul-verbal de ascultare și, după intervenția organelor de poliție cu grad superior, se va decide dacă interogarea poate continua cu același apărător sau, în caz contrar, suspectul va avea posibilitatea de a consulta un alt avocat (art.6.9-6.10).

Art. 10.1 din Code C, privind situațiile în care se impune administrarea avertismentului, dispune: „o persoană cu privire la care există motive de a o suspecta de

săvârșirea unei infracțiuni trebuie să fie avertizată înaintea adresării oricărei întrebări sau a oricărei alte întrebări suplimentare despre infracțiune, dacă răspunsurile date oferă, motive de suspiciune, atunci când fie răspunsurile suspectului, fie tăcerea sa (respectiv refuzul sau incapacitatea de a răspunde sau de a răspunde satisfăcător) pot fi oferite ca probă pentru acuzarea sa, persoana nu trebuie avertizată dacă întrebările sunt pentru alte scopuri (...)”.

Potrivit art. 10.5, avertismentul va îmbrăca, de principiu, forma următoare, cu excepția cazurilor în care nu se pot trage concluzii defavorabile suspectului sau acuzatului din tăcerea sa [13]: „Nu ești obligat să spui nimic. Dar îți poate dăuna apărării dacă nu menționezi, atunci când ești întrebat, ceva pe care te bazezi mai târziu în instanță. Orice spui poate fi folosit ca probă”, însă, conform art. 10.7, formula menționată nu are o formă obligatorie, iar modificările minore ale termenilor acestui avertisment nu constituie o încălcare a Codului, atât timp cât sensul avertismentului se păstrează; mai mult, dacă se constată că persoana în cauză nu înțelege avertismentul care îi este administrat, persoana care i-l administrează este obligată să îi explice, în cuvinte simple (art. 10 D din Code C).

Despre administrarea avertismentului se va face mențiune scrisă (art. 10.13).

Aceleși avertisment - și în aceleași forme diferite - este readministrat și la momentul în care persoana reținută sau arestată este informată că este pusă sub acuzare sau că va fi trimisă în judecată pentru respectiva infracțiune (art. 16.2 din Code C), dar și în cazurile de excepție în care persoana respectivă este interogată după punerea sa sub acuzare (art. 16.5 din Code C).

În ceea ce privește declarațiile scrise date după administrarea

avertismentului, trebuie avute în vedere dispozițiile anexei D la Code C. Astfel, acestea reglementează atât dreptul persoanei în cauză de a-și scrie propriile declarații, fără a fi influențat de către polițistul investigator (acesta consemnând declarația doar la solicitarea expresă a persoanei în cauză, aspect menționat și el în scris), cât și formulele pe care această persoană le va consemna și le va semna, înainte de a începe să își scrie declarația, formule care diferă în funcție de cum există sau nu situațiile în care se pot trage concluzii defavorabile din tăcerea sa ori imposibilitatea sa de a da explicații și care nu fac decît să certifice libertatea de voință a persoanei în a da respectiva declarație, precum și administrarea anterioară a avertismentului.

Concluzionând asupra celor expuse mai sus, putem afirma că necesitatea cunoașterii istoriei și evoluției dreptului la tăcere și a semnificațiilor sale, ne oferă posibilitatea de a aprecia cât de aplicabil este acest drept la moment. Este cert faptul că din conținutul convențiilor și tratatelor naționale și al legislației naționale, dreptul la tăcere poate fi considerat ca o protecție, o garanție care se fondează pe dreptul la un proces echitabil.

Totuși, analizând multiplele studii efectuate de doctrinarii din România cât și din R.Moldova asupra jurisprudenței CtEDO, deducem faptul că Instanța europeană a Drepturilor omului vede o dublă rațiune a dreptului la tăcere și la neautoincriminare: pe de o parte, este vorba despre protecția suspectului sau acuzatului împotriva abuzului de putere al autorităților judiciare care, în lipsa acestei garanții, s-ar putea considera îndreptățite la obținerea de probe autoincriminatoare, iar, pe de altă parte, ar fi în joc însăși justa soluționare a cauzelor, prin evitarea posibilelor erori judiciare care ar

apărea ca urmare a constrângerii suspectului sau acuzatului de a se autoincrimina

Astfel, identificarea adevăratelor rațiuni care justifică existența dreptului la tăcere nu este deloc una ușoară, pentru că, pe de o parte, lipsesc elementele clare, de ordin normativ care să clarifice această problemă, iar, pe de alta, deoarece singurele surse relevante asupra acestui subiect au suferit, la rândul lor, și ele, o fluctuație semnificativă, de-a lungul timpului, prezentând elemente substanțial diferite ca teme ale acestei garanții procedurale.

Putem să afirmăm, că temeiul care susține garanția dreptului la tăcere privește tocmai dreptul fundamental al persoanei umane la autodeterminare și respectarea vieții private, finalmente demnitatea umană stând la temelia acestor valori fundamentale care, determină o garanție procesuală de prim rang.

Bibliografie

1. Miranda c. Arizonei, 384 U.S. 436, decizie din 13 iunie 1966, disponibilă la adresa http://www.oyez.org/cases/1960-1969/1965/1965_759.
2. V. Pușcașu „Dreptul la tăcere și la neautoincriminare”. edit. Universul Juridic. București 2015, pag. 15
3. P. Hennion, *preuve pénale et droits de l’homme*; atelier National de Reproduction des Thèses, Lille, 1998, p. 4.
4. C. Girard „Culpabilité et silence en droit comparé”, ed. L’Harmattan. Paris, 1997, p. 27.
5. M. Berger, *Taking the Fifth*, D.C. Heath and company, Lexington, 1980, p. 5.
6. K.H. Helmholz et alii. „The privilege against self-incrimination, Its origins and Development”. The University of Chicago press, 1997, p. 17.
7. Cunoscute și ca jurământul *de veritate dicenda*, acest jurământ, specific inchiuzitorial, era solicitat chiar de către judecător, în virtutea autorității

sale, fără ca persoana în cauză să cunoască, la momentul depunerii jurământului, care este : acuzația ce i se aduce, identitatea acuzatorilor săi ori probele existente împotriva sa – L.W. Levy, *origins of the Fifth amendment*, Oxford University press, 1999, pp. 46-47.

8. R.A. Leo. *Miranda and the problem of False confessions*. In *The Miranda Debate: Law, Justice and policing 271-282* (R.a. Leo & G.C. Thomas III eds. 1998), op.cit., p.33.

9 Canadian evidence act datează din anul 1985 și poate fi consultat în formă actualizată, la adresa de internet <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-5/>.

10 Richard a. Leo and Brian L. Cutler *False confessions in The 21st century* p.48, https://static1.squarespace.com/static/552aa132e4b06d089de37591/t/58828ade893fc065e72db0fb/1484950244002/Confessions_in_the_21st_Century.pdf

11 Pe larg, CODE OF PRACTICE FOR THE DETENTION, TREATMENT AND QUESTIONING OF PERSONS BY POLICE OFFICERS. Acesta poate fi accesat la adresa <https://www.gov.uk/government/publications/pace-code-c-2014>, sau https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/364707/PaceCodeC2014.pdf. Reglementarea vizează toate persoanele aflate într-o secție de poliție, în custodie, indiferent dacă sunt sau nu arestate, fără însă a fi vorba despre infracțiuni de terorism (art. 1.10).

12. Notificarea în limba română, pentru persoanele private de libertate ce cunosc limba română, poate fi consultată la adresa de internet https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/315524/PaCE_CoDE_C_UPDaTED_aPRIL_2014_Romanian.pdf.

13. În aceste situații, avertismentul va îmbrăca forma menționată de paragraful 1 din anexa c la acest act, respectiv: „Nu ești obligat să spui nimic, dar orice spui poate fi folosit ca proită”. potrivit paragrafului 3 din anexa C, avertismentul trebuie readministrat, în forma adecvată, ori de câte ori restricțiile virând imposibilitatea de a trage acele concluzii defavorabile în-

cep sau încetează să se aplice. După ce a fost administrat avertismentul inițial, iar persoanei în cauză trebuie să i se aducă la cunoștință, în termeni simpli, faptul că s-a schimbat situația cu privire la tragerea acelor concluzii și că avertismentul anterior nu se mai aplică.

Vadim PRISACARI
prisacarivadim@yahoo.com